

MARILE MITURI ISTORICE ÎN DISCURSUL ORTODOXIST AL CLASEI POLITICE ROMÂNEȘTI

ANDREI ALEXANDRESCU

Acest material își propune să urmărească reflectarea unor teme comune de mitologie istorică în politica românească contemporană. Toate acestea au contribuit la constituirea pe agenda politică românească a unui sistem de valori care perturbă transformarea democratică a țării în numele unor valori în mult mai mare măsură presupuse decât verificate. Este discutabil dacă acest amestec de mitologie politică ar fi putut fi evitat, dar cu siguranță o investigare a sa este necesară.

Marile teme de mitologie istorică românească sunt prezente în discursul politic. În primul rând se încadrează mitul genezei care afirmă rolul fundamental jucat de religia creștină în formarea poporului român. Acesta este important deoarece justifică alianța dintre statul național și Biserica Ortodoxă, considerată un sprijin fundamental pentru poporul român și singura capabilă să-i permită conservarea formulei sale naționale.

Problema superiorității ortodoxiei este o variantă a raportării românilor la ceilalți și la rivalitatea dintre mai multe popoare, istoria românilor fiind descrisă ca fiind conflictuală și, în general, victorioasă. Mitologia străinului ostil este reprezentată prin dezbateră legată de reprezentanții de naționalitate română altor religii. În mod tradițional, românitatea este descrisă ca fiind întărită de ortodoxie, iar străinii care conviețuiesc cu

românii au o altă credință. Din acest motiv, dezbateră devine foarte dură atunci când se discută statutul uniților și al neoprotestanților, definiți ca români trădători.

Spre deosebire de aceste mituri larg utilizate, problema Revoluției române are un caracter diferit din cauza apropierei istorice a acestui eveniment. Revoluția nu a generat o mitologie propriu – zisă dar elementele deja apărute influențează dezbateră politică. Programele sale nu au fost dezbătute în politica românească. O primă investigație asupra mitologiei sale, din punct de vedere al rolului Bisericii, va fi propusă de acest material..

1. Nașterea unui popor creștin

Premiza fundamentală de la care izvorăște orice argumentație în favoarea instituirii unei vieți ortodoxe creștine în România contemporană este cea a moștenirii creștine a poporului român. Cu alte cuvinte, dacă poporul român a apărut pe scena istorică creștin, dacă ortodoxia se numără printre ingredientele fundamentale în fermentația sa etnico-psihologică, a-l priva de ea înseamnă a-i descoperi sistemul imunologic în fața pericolelor interne și externe. Ne regăsim aici în fața unei foarte complexe situații mitologice. Se întrepătrund în concepția asupra rolului Bisericii în „etnogeneza” românească argumentele fundamentale în favoarea tezelor mitologice istorice românești, cu precădere în varianta lor modernă națională. Istoriografia românească are de elucidat problema delicată ridicată de penuria de izvoare istorice scrise care să ofere informații despre situația etnică și politică de pe teritoriul de astăzi al României și, cu precădere, despre locuitorii latinofoni, presupuși a exista aici (de bine de rău, migratorii sunt menționați). Problema a fost acutizată de controversele legate de problema continuității poporului român în zonele unde va fi atestat în mileniul doi. Întrucât aceasta era mai mult o problemă politică și mai puțin istoriografică și deoarece în sensul opus, încă din secolul XIX existau argumentări ale maghiarilor ce doreau să pună în evidență drepturi „istorice” asupra Transilvaniei, a dovedi teza continuității a devenit pentru istoriografia românească o datorie politică și patriotică.

Cercetarea românească a optat pentru punerea în evidență a urmelor arheologice de „viață materială și spirituală” și a stabilit o legătură între

populația daco-romană (românească) și riturile de acest fel ce păreau să indice o descendență din ceea ce existase în fosta provincie romană, Dacia¹. În acest cadru, apelul la urmele creștine a fost aproape firesc. Cercetările arheologice au dat la iveală diferite obiecte paleocreștine în așezările și necropolele de pe teritoriul de azi al României. Ele au fost în general atribuite daco-romanilor în virtutea premizei privind implantarea substanțială a creștinismului la un nivel cronologic ce se termină la Împăratul Constantin. De exemplu, donariul de la Biertan este atribuit strămoșilor noștri fără ezitare în virtutea caracterului său creștin și a unui nume cu rezonanță latină deși zona respectivă este una cu puternică prezență gepidică și s-au găsit obiecte de cult creștin ce pot fi atribuite cu siguranță gepizilor, care erau creștini.

Reprezentanții bisericii au pus în evidență acest lucru. Ei arată că cercetarea istorică laică simte nevoia de a folosi pentru această perioadă din plin urmele paleocreștine pentru a argumenta prezența protoromânilor pe teritoriul României². Aceasta înseamnă că ea admite implicit teza poporului „născut creștin”.

Aflată în legătură cu mitul istoric fundamental al continuității³ nu este de mirare că această idee a devenit o obsesie. Și în prezent acest mit marchează dezbaterile Parlamentului României. Ideile forță sunt: cultura ortodoxă și legislația creștină, complotul străin, coerciție pentru renașterea morală pe filiera creștină.

Legea învățământului a fost adoptată în iunie 1995 și legiferează ceea ce s-a numit generic „reforma învățământului”. Ea face referiri clare la învățământul religios căruia îi dă caracter obligatoriu la anumite clase. Potrivit articolului 9, planurile învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară. La ciclul primar ea este obligatorie, la cel gimnazial este opțională, iar la cel liceal și profesional este facultativă. În înțelesul legii (art.15) învățământul primar cuprinde clasele I-IV, cel gimnazial clasele V-VIII iar cel liceal clasele IX-XII. Tot la problema religioasă face referire art. 11 care interzice explicit în învățământ prozelitismul religios.

În dezbaterile Senatului României un singur vorbitor s-a opus obligativității religiei și acela s-a declarat liber cugetător. În rest argumentația senatorilor a cuprins o paletă foarte largă de mituri privind

¹ Lucian Boia – *Istorie și mit în conștiința românească*, București, 1997, p. 133-145

² Antonie Plămădeală – *Românitate, continuitate, unitate*, Sibiu, 1988, p. 177-178.

³ Lucian Boia - *op.cit.*, p. 123-144.

Biserica Românească. Mai trebuie menționat faptul că nu a fost contestată ideea de a introduce învățământul religios, dezbaterea având în vedere doar caracterul său obligatoriu și ciclurile de învățământ unde să se aplice.

Pentru Alexandru Paleologu „studiul religiei obligatoriu în cursul primar este un lucru de la sine înțeles”.⁴ În continuare, el pledează pentru obligativitate și în gimnaziu și în ultimele clase adică la un nivel de învățământ și cunoaștere mai dezvoltat. Argumentul este că „incultura e fantastică pentru că pe mine mă uimește la foarte mulți intelectuali, nu numai români, incultura biblică aproape scandaluasă.” Observăm că sunt introduse simultan nuanțe de denunțare a intelectualității laice și a soluțiilor neromânești. Această asociere nu este întâmplătoare, întrucât partizanii specificului național au tendința de a asocia aceste atribute descriind pe intelectualul european ca fiind „de nicăieri”.

În general, legiuitorul român acordă o înaltă prețuire punctelor de vedere ale bisericii. Un raport al Comisiei juridice al Camerei Deputaților arată că: „în concepția inițiatorilor, temeiul reglementărilor penale în România trebuie să fie fundamentat pe valorile moralei proprii societății românești așa cum a evoluat ea de-a lungul secolelor și mileniilor, și ne referim îndeosebi la valorile moralei creștine, care nu sunt proprii numai poporului român ci sunt proprii și tuturor națiunilor civilizate, evolute ale Europei, pentru care morala creștină, indiferent de confesiunea religioasă este elementul decisiv”.⁵ Acest text ne amintește îndeaproape de Monahul Ioasaf care spune că „relația dintre conducători și supuși trebuie să fie îmbibată de ideile creștine” iar „principiile creștinismului adevărat trebuie să fie faruri călăuzitoare și pentru conducători și pentru supuși”.⁶

În cadrul dezbaterilor la legea învățământului o parte importantă a cuprins-o o discuție cu caracter istoric. După ce senatorii Tănase Pavel Tăvală și Teodor Ardelean au pledat pentru obligativitatea religiei⁷ pentru ca tinerii să-și dea seama de problemele vieții și deoarece religia „este una din disciplinele care pot forma cel mai mult”, senatorul Vasile Strâmbu

⁴ *Monitorul Oficial*, partea II, an VI, nr. 121, 23 iun 1995, p. 18.

⁵ *Monitorul Oficial*, partea II, an VII, nr. 137, 14 sept 1996, p. 11.

⁶ Monahul Ioasaf – Întru apărarea ființei neamului și a bisericii strămoșești, București, 1990, p. 23-26

⁷ *Monitorul Oficial* partea II, an VI, nr. 121, 23 iunie 1995, p. 18-19.

introduce în dezbatere ideea că am fost „primii încreștinați în această zonă”.⁸ Tot acum, se face prima apropiere de istorie. Având în vedere că nu este tocmai constituțional ca religia să fie obligatorie, el propune ca să se introducă o istorie a Bisericii creștin ortodoxe „care s-ar lega foarte bine de istoria națiunii române, care istorie pornește de pe la anul 600 când noi am fost încreștinați de Apostolul Andrei. (sic)” Imediat este adusă în discuție legătura dintre biserică și continuitatea poporului român pe acest teritoriu.

De vreme ce în dezbateră politică românească apelul la istorie este foarte frecvent eroarea comisă a declanșat dezbateri imediate. Președintele de ședință Ioan Solcanu (PDSR) menționează imediat: „creștinarea poporului român a început în secolul I cu apostolul Andrei și a continuat apoi în secolele II și III, în perioada stăpânirii romane care a avut o creștinare masivă”.⁹ Firește că în secolul I, nici chiar acceptând teza despre amestecul daco-roman, poporul român nu exista deoarece Dacia era liberă. Această afirmație este în concordanță cu lucrările de istorie bisericească care arată că mărturiile despre existența unei organizații ierarhice bisericești în spațiul carpato-danubiano-pontic datează încă din secolele II și III când a avut loc „un veritabil proces de cristalizare organizatorică”.¹⁰ „Dezbateră” istoriografică nu se putea însă opri aici. Senatorul Nistor Bădiceanu (PNȚCD) simte nevoia să ceară „instrucția religioasă și nu îndoctrinarea pentru ca să nu mai existe un parlamentar în România care să spună că am fost încreștinași în nu știu ce secol. Noi ne-am născut creștini!”.¹¹

Altă temă care necesită atenția senatorilor este problema unui complot străin. Arătând că suntem „un popor care-și datorează existența și supraviețuirea religiei pe care a îmbrățișat-o” senatorul Bădiceanu concluzionează : „Discutăm astăzi pe o serie întreagă de valori care au fost fundamentale pentru acest neam. Pe cine servim cu această liberă cugetare?”.¹² În alertă fusese și antevorbitorul Mihai Buracu (PNȚCD) care

⁸ *Monitorul Oficial* partea II, an VI, nr. 121, 23 iunie 1995, p. 20.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Nestor Vornicescu – Primele scrieri patristice în literatura română din sec. IV - VI, Craiova, 1992, p. 367.

¹¹ *Monitorul Oficial* partea II, an VI, nr. 121, 23 iunie 1995, p. 21.

¹² *Ibidem*, p. 21.

considera că: „într-un moment în care tineretul din toată lumea este asaltat de forțe dușmănoase, plăcute în sine dar dușmănoase din punct de vedere spiritual” el nu poate fi lăsat fără repere.¹³

Problema constrângerii în a învăța religia și a organiza renașterea morală trebuie interpretată în cadrul unei dezbateri mai ample privind posibilitatea omului ca prin constrângere să beneficieze de un câștig moral. Necesitatea forțării introducerii binelui este introdusă de Matei Boilă (PNȚCD): „Dar dacă nu se oferă copiilor posibilitatea de a opta și se lasă studiul religiei facultativ, atunci foarte mulți din dorința de a bate mingea în timpul acesta nu vor merge la aceste ore și vor pierde”.¹⁴ Întrucât inițiatorul Liviu Maior (PDSR) avea îndoieli în privința constituționalității obligativității de a participa la aceste ore, intervine din nou Nistor Bădiceanu care arată că este vorba de o constrângere a libertății elevului și în a-l forța să învețe să scrie și să citească. În concluzie „trebuie să-i obligăm pe acești copii să învețe și religie”.¹⁵

2. Superioritatea ortodoxiei

Potrivit ziarului România Liberă, România este cea mai religioasă țară din lume deoarece 99% din locuitori declară că sunt practicanți ai unei religii. Dintre aceștia 86,6 % sunt ortodocși.¹⁶ Am arătat că ortodoxia este asimilată cu un set de valori inalienabile, transmise de istorie și care dau în foarte mare măsură însăși substanța poporului român. Dacă nu ar fi ortodox poporul român ar fi altfel. Acum se ridică întrebarea privind raportul dintre ortodoxie și alte ipostaze ale religiei creștine, în primul rând variantele sale catolică și protestantă. Ea poate fi formulată cam în următorii termeni: există o superioritate confesională (morală) a românilor? Atât paradigma identitară de

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 20-21.

¹⁵ *Ibidem*, p. 21-22.

¹⁶ „România liberă”, 1995, 22 iulie, p. 1.

nuanță interbelică cât și cea național-comunistă au răspuns ferm și pozitiv. Este vorba despre faptul că ortodoxia este adevăratul creștinism. Afirmațiile de acest tip sunt periculoase pentru că nasc condiții pentru intoleranță.

În cadrul dezbaterilor la Legea învățământului a apărut la un moment dat observația că este o exagerare faptul că se propune obligativitatea studierii religiei la clasele superioare. Ministrul învățământului, Liviu Maior (PDSR), deja căuta să tempereze patriotismul senatorilor avertizând că „suntem singura țară din Europa care am adoptat un asemenea amendament pentru învățământul liceal”.¹⁷ Există la nivelul inițiatorului părerea că o extindere largă a obligativității ar fi dus la o coliziune cu normele constituționale. În aceste condiții, senatorul Florin Rădulescu Botică (PDSR) propune ca materia Religie să fie opțională cu Istoria Religiilor ceea ce ar introduce noțiunea de comparație între religii. Credința ortodoxă fiind singura viabilă, senatorul vede aici calea de a deschide un drum elevilor către ea: „Ca ortodox eu cred că aceste comparații îl vor conduce spre ortodoxie”.¹⁸

Aceeași convingere o exprimă Alexandru Paleologu (PNL) într-o cronică la lucrarea „Nostalgia Ortodoxiei”.¹⁹ Această carte este mărturia unui cleric romano-catolic care a devenit ortodox. Senatorul consideră că „interesant este faptul că, într-adevăr, el spune că nu este o convertire de la romano-catolicism la ortodocșie ci este pur și simplu o revenire acasă a unui creștin occidental.” Afirmația necesită o lămurire cu caracter istoric deoarece ea singură este excesivă : „Creștinismul occidental a ținut multă vreme de creștinismul bizantin centrul politic și doctrinar al Creștinismului privit în ansamblul său”. Aceasta permite o concluzie ce este în același timp și o judecată de valoare. Vorbind despre Răsărit, el spune că „doar el păstrează nostalgia originilor, adică a culturii creștine universale care a fost ortodoxă și care a avut nucleul în răsărit.” O scenă politică pe care un senator liberal se exprimă cu accente anti-occidentale pornind de la argumentul superiorității Bisericii românești are cu siguranță mari probleme de identitate.

¹⁷ *Monitorul Oficial* partea II, an VI, nr. 121, 23 iunie 1995, p. 25.

¹⁸ *Ibidem*, p. 24.

¹⁹ „România liberă”, 1995, 28 octombrie, p. 2.

3. Creștinii devianți

Un alt mit de maximă importanță pentru românitate este cel al unității. Valoarea Bisericii Ortodoxe ca factor de unitate a fost depistată de ceva vreme și a fost exploatată ca atare. Istoriografia română a fost pusă în secolul XIX în conexiune cu mișcarea națională și, întrucât aceasta din urmă stabilise ca obiectiv primordial unitatea statului național, a fost „vânată” prin istorie orice urmă de conștiință comună românească. Rolul Bisericii se înscrie aici: ea a fost multă vreme aceeași pentru toți românii cel puțin în varianta mitologică. De aceea, este necesară combaterea acelor care atentează la binomul ortodoxie-românitate. În trecut aceștia ar fi fost greco-catolicii iar acum sunt unele secte neoprotestante.

Situația Bisericii Greco-catolice a necesitat o rezolvare imediată. Ea avusese o situație de ilegalitate sub regimul comunist dar situația nu putea rămâne așa. În România, Biserica Greco-Catolică a fost declarată ilegală prin decretul 358 din 1948 după ce în prealabil avusese loc „revenirea de la Cluj” când unii clerici au devenit ortodocși. Cei care au dorit să rămână în continuare uniți au suferit toată prigoana pe care statul comunist era capabil să o declanșeze.

Statutul Bisericii Greco-Catolice a făcut obiectul dezbaterii CPUN încă din aprilie 1990 după ce decretul lege nr 9 din 1989 abrogase decretul 358. Legiuitorul avea sarcina să rezolve atât problema statutului Bisericii Greco-Catolice cât și situația juridică a patrimoniului ce i-a aparținut. În privința acestuia din urmă se disting două situații: lăcașurile de cult au fost atribuite Bisericii Ortodoxe și sunt acum proprietatea parohiilor acesteia ce au personalitate juridică; bunurile materiale de altă natură, imobile, au revenit în cea mai mare măsură statului având o altă situație juridică: școli, licee, internate, locuințe, terenuri etc. Decretul lege 126 din 24 aprilie 1990 menține această diferențiere. După ce abrogă din nou decretul 358 din 1948 hotărăște ca bunurile preluate de stat cu excepția moșiilor și cele aflate în proprietatea statului, se restituie Bisericii Unite cu Roma (greco-catolice) iar pentru cele preluate de Biserica Ortodoxă Română se instituie comisii mixte pentru a rezolva litigiile „ținând seama de dorința credincioșilor din comunitățile ce dețin aceste bunuri”. Statul se angajează să sprijine construcția de lăcașuri de cult acolo unde ele sunt insuficiente.

Nici până acum diferențele între cele două biserici nu au fost rezolvate. Prin HGR nr. 466 din 19 august 1992 au fost aprobate propunerile Comisiei Centrale pentru inventarierea bunurilor proprietatea statului, foste proprietăți ale bisericii unite cu Roma (greco-catolică) și predarea acestora către ea. Lista anexată cuprinde 80 de imobile. Dintre acestea opt aparțineau unor societăți comerciale, 17 învățământului, 44 Administrației Publice Locale, 4 erau spitale, 4 aparțineau Administrației Publice Centrale, unul Ministerului Culturii, unul Cooperăției și unul deja Bisericii Unite. Dintre acestea 30 erau imobile de locuit iar școlile și spitalele își păstrasera destinația de dinainte de 1948. Pentru nouă se precizează că se vor preda fără adausurile de după 1948 iar pentru trei terenuri ocupate cu blocuri se hotărăște înlocuirea lor cu alte amplasamente potrivit legii 18 din 1991 privind fondul funciar. Nu este însă prevăzută nici o despăgubire. În schimb situația bisericilor nu a fost rezolvată nici până acum. Biserica Ortodoxă refuză restituirea lor și majoritatea acestor divergențe au ajuns la tribunal.

În 1990 dezbaterile din CPUN au fost înverșunate. Ele au căpătat ca de obicei tenta unei polemici istorice: a fost bună pentru România Biserica Unită? Cei ce inițiaseră proiectul au pus în evidență meritele uniților în lupta pentru emanciparea națională a românilor transilvăneni.²⁰ Răspunsul a venit din partea lui Mihai Iacobescu (FSN) care a susținut că „această biserică greco-unită care inițial s-a voit o unealtă a habsburgilor și românii au transformat-o într-o unealtă de luptă a lor”. El arată că „în Transilvania, în Banat și în Bucovina ea a fost Biserica Oficială a cuceritorilor. Biserica reală a poporului a fost Biserica Ortodoxă”.²¹ Avem așadar enunțate pe scurt toate calomniile la adresa Bisericii Unite.

Instituția inițiatoare era reprezentată de Ion Iliescu. Acesta pledează pentru forma decretului așa cum a fost adoptat și respinge propunerea de a fi restituite și bisericile cu argumente ... liberale. Mai întâi că nu mai există credincioși uniți. Președintele tocmai vizitase Maramureșul unde a găsit numai ortodocși evlavioși: „În nici un sat din Maramureș nu mai există parohii greco-catolice”.²² Mai departe este dezvoltată teza că statul nu poate

²⁰ *Monitorul Oficial*, partea II, an I, nr. 16-17, 30 aprilie 1990, p. 30.

²¹ *Ibidem* p. 32.

²² *Ibidem*, p. 31.

legifera decât pentru bunurile pe care le deține. Parohiile sunt persoane juridice, pentru ele nu se legiferează deoarece statul respectă proprietatea: „Dumneavoastră vă pronunțați împotriva unor abuzuri, când statul a intervenit arbitrar în treburile Bisericii și vreți să procedați cu aceleași metode acum, prin decret de stat să stabilim noi ce vreți să realizeze bisericele”.²³

De asocierea cu trădătorii României, Greco-Catolicii nu au scăpat însă. Atunci când Parlamentul a dezbătut Tratatul cu Ungaria, problema confesională a produs discordie încât ministrul de externe de atunci Teodor Meleșcanu (PDSR) a evocat posibilitatea luării în considerație și a patrimoniului Bisericii Romano-Catolice. Petre Țurlea, vorbind despre negocierile interbelice cu Sfântul Scaun, arată că „profitând de deruta creată la sfârșitul guvernării Iorga în 1932 conducătorul delegației române la convorbirile cu Sfântul Scaun, greco-catolicul Valer Pop a trădat interesele românilor”. În concluzie, Teodor Meleșcanu este întrebat dacă vrea să intre în istorie alături de „trădătorul greco-catolic Valer Pop”.²⁴

Un pericol permanent denunțat este cel venit din partea neoprotestanților. Dinamismul lor stingherește Biserica Ortodoxă iar articolul 11 din Legea învățământului ce interzice prozelitismul religios este îndreptat în primul rând împotriva lor. În cazul dezbaterilor parlamentare Liviu Maior a precizat acest sens: „la orele de religie, prin tot felul de mijloace, se caută convertirea de la un cult religios la altul, ceea ce nu este admisibil”.²⁵

El a fost contestat de pe două poziții : cea democratică și cea ateistă. Prima a fost reprezentată de Nicolae Manolescu (PAC) care a semnalat faptul că însăși predarea obligatorie a religiei constituie un prozelitism și atunci își exprimă neînțelegerea față de cum se va face deosebirea între predarea obligatorie și prozelitism. Răspunsul a venit din partea lui Emil Tocaci (PNL), membru în Comisia pentru Învățământ care construiește o noțiune ce ar putea fi considerată un fel de religie națională a elevilor, cea cu care ei se nasc, un tatuaj social: „orele de religie în școală se fac în religia în care copii sunt înainte de a deveni elevi”.²⁶

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Monitorul Oficial*, partea II, an VII, nr. 150, 27 sept 1996, p. 3.

²⁵ *Monitorul Oficial*, partea II, an VI, nr. 103, 8 iun, 1995.

²⁶ *Ibidem*.

Atitudinea ateistă a fost reprezentată de Adrian Constantin Pitca care se declară ateu și în consecință dorește să nu opteze pentru nici o religie pentru copii săi. Încă din cadrul dezbaterilor generale ale legii, Liviu Maior declarase că „ateismul este tot un cult religios”,²⁷ deși în redactarea finală nu este clar dacă părinții vor putea opta pentru acest „cult” în vederea educației „religioase” a copiilor lor. Având în vedere că școlile moderne de drept admit interpretarea normelor juridice în sensul ducerii mai departe a dorințelor legiuitorului, nu este exclus ca pe viitor tribunalul să ordone introducerea acestei materii. Desfășurarea dialogului Pitca-Maior oferă un tablou al dezbaterii. Senatorul se exprimă astfel: „vă întreb eu pe dumneavoastră ce vor face copii mei în situația în care nu vor participa la orele de religie? Vor fi declarați repetenți.” Răspunsul ministrului învățământului a fost următorul : „vreau să vă întreb și eu pe dumneavoastră, când v-ați botezat v-ați dat acordul ? (râsete)”²⁸

Grijile față de soarta Bisericii expusă atacurilor sunt așadar puse în aceeași termeni ca și la monahul Ioasaf care vorbise despre cei ce „mânuiesc din umbră” pe cei turbulenți din biserică ce-l contestă pe Patriarh și care sunt caracterizați ca „forțe de factură religioasă din afara graniței noastre, străine de duhul strămoșilor noștri creștini ortodocși”.²⁹ Această temă este în conexiune cu o variantă a celei a complotului deoarece acești sectanți sunt ușor de asimilat temutelor forțe obscure, invizibile dar redutabile. Omul politic liberal Constantin Bălăceanu - Stolnici (PNL) crede că „Biserica Ortodoxă Română este supusă unei subtile operațiuni distructive de către cei ce se izbesc în eforturile lor de prozelitism de prezența bisericilor sacramentale”.³⁰ Anterior România Liberă se întreba „ce deranjează mai mult, faptul că se face religie în școală sau faptul că practic aproape 90% dintre copii cunosc creștinismul în expresia sa răsăriteană, dreptmăritoare și credem noi autentică ?”³¹

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Monitorul Oficial*, partea II, an VI, nr. 136, 6 iulie 1995.

²⁹ Monahul Ioasaf - *op.cit.*, p. 38.

³⁰ *România liberă*, 1995, 7 oct. p. 2.

³¹ *România liberă*, 1996, 16 sept. p. 2.

4. Revoluția creștină

După 1989 a apărut ideea că revoluția română din decembrie ar fi avut un caracter creștin ortodox. Ea și-a făcut loc mai întâi printre reprezentanți ai ierarhiei și apoi printre naționaliști. Încă în februarie, Mircea Păcuraru, un istoric apropiat punctelor de vedere ale Bisericii Ortodoxe Române argumenta împotriva uniților că revoluția a fost mai ales ortodoxă: „sângele vărsat de atâția tineri botezați în religia ortodoxă cere unitate, frăție și dragoste întru slujirea lui Hristos și a neamului românesc atât de mult oprimat. Ar fi o impietate față de memoria lor ca să mai reluăm vechile diferențe confesionale de altădată, atât de păgubitoare pentru unitatea noastră națională și bisericească”.³² Ulterior Dan Zamfirescu a putut vorbi despre o „revoluție profund creștină” care a distrus „cuplul demonic”.³³

Acest punct de vedere este contestabil iar faptul că încă nu există reflecții politice asupra revoluției din 1989 este regretabil. Dincolo de binecunoscutele enigme există și sensuri ale revoluției care nu pot fi ignorate și nici răstălmăcite. Pentru a putea mai bine vorbi despre revoluția română este oportună o privire asupra a ceea ce s-a întâmplat în alte țări în momente similare.

Probabil că decembrie 1989 seamănă destul de bine cu octombrie-noiembrie 1956 la Budapesta. În ambele cazuri, mulțimile au invadat străzile și au impus la putere lideri comuniști căzuți anterior în dizgrație pentru tendințele lor de a reforma sistemul. Deznodămintele diferite contează prea puțin. În cazul ungar problema centrală a fost căutarea unei noi legitimități. Una a fost oferită de cardinalul primat Mindszenty. El a denumit evenimentele „război de independență” subliniind ca Ungaria avea tradiții și valori acceptate, ordine socială legitimă iar catastrofa era cauzată de pierderea independenței.³⁴ Celălalt răspuns la întrebarea privind legitimitatea a fost unul „mai mult decât liberal”. Gânditorul socialist liberal Bibó a arătat că „23 octombrie a însemnat instituirea unei noi legitimități revoluționare pe care a interpretat-o ca un act istoric ce a pus definitiv capăt atât dictaturii comuniste cât și dictaturii conservatoare în Ungaria, a fost ziua primei

³² *România liberă*, 1990, 11 feb. p. 2.

³³ Dan Zamfirescu - *Războiul împotriva poporului român*, București, 1993, p. 171.

³⁴ Agnes Heller, Ferenc Feher - *De la Ialta la Glasnost*, Timișoara, 1993, p. 108.

revoluții maghiare radicale democratice victorioase”.³⁵ Combătându-l pe Mindszenty, Bibó a arătat că o constituție democratică „nu este o expresie abstractă a libertății, drepturilor și datorită ei expresia lor bazată pe un anumit tip de consens care a precedat-o și i-a dat naștere.” El a presupus în 1956 că regulile „erau socialiste în măsura în care urmăresc să mențină într-o formă esențial modificată relațiile de proprietate instaurate după expropriere și prin democratizare chiar să le accentueze caracterul socialist”.³⁶

A vorbi despre „un consens” în formare la București în decembrie 1989 este greu deoarece acest concept a fost folosit de Ion Iliescu și a fost considerat un indiciu al lipsei sale de spirit democratic. Deși Ion Iliescu a scris două cărți despre decembrie 1989 el nu explică acest concept și de aceea nu putem ști dacă a vizat îndepărtarea opoziției sau se referea la valorile fundamentale și la necesitatea sprijinirii unui regim nou, bazat pe ideile revoluției.³⁷ În fața acestei dileme optăm pentru conceptul de consens așa cum a fost explicat la Bibó și nu în cel neclar al lui Ion Iliescu.

Așadar întrebarea este dacă în decembrie 1989 consensul în formare era creștin-ortodox. Răspunsul este fără îndoială negativ. Patriarhul a venit la televiziune după câteva zile iar revoluționarii au avut tendința mai degrabă să conteste biserica, mai ales cei de la Timișoara care aveau în vedere evenimentele din fața ușilor Catedralei. Biserica Ortodoxă nu a fost la originea evenimentelor și nu a participat nici înainte la rezistența anticomunistă așa cum s-a întâmplat în Polonia.

În mod incontestabil programul revoluției nu vorbește despre Biserică, despre credință sau despre regenerarea morală prin ortodoxie. Revoluția română a avut de fapt două programe politice concurente. Primul dintre ele a fost cel prezentat în noaptea de 22 decembrie la televiziune și la radio de Ion Iliescu.³⁸ Deși guvernarea instituită ulterior a fost mai puțin liberală decât cele zece puncte de atunci, alegerile au arătat că în mod destul de clar că acesta a fost programul cu care s-a identificat majoritatea românilor care au

³⁵ *Ibidem*, p. 108-109.

³⁶ *Ibidem*, p. 121-122.

³⁷ Ion Iliescu - *Revoluție și reformă*, București, 1994; idem - *Revoluția trăită*, București, 1995.

³⁸ Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Scurtu – *Partidele politice din România 1862-1994. Enciclopedie*, București, 1997, p. 355-358.

participat la revoluție sau au avut măcar impresia că participă.³⁹ Decretul lege din 26 decembrie privind constituirea, organizarea, funcționarea Consiliului FSN și a Consiliilor teritoriale ale FSN nu face mai mult decât de a menționa în program „libertatea cultelor” prevedere care din punctul de vedere al Bisericii este defavorabilă. De altfel, vorbind despre acele zile Ion Iliescu nu face nici o mențiune referitoare la Biserică.

Cel de al doilea program al revoluției a fost Proclamația de la Timișoara.⁴⁰ Acest text în 13 puncte a avut scopul de a concura programul Frontului și era în același timp o mărturie autentică despre revoluția de la Timișoara. El spunea răspicat că aici au fost alături oameni din toate categoriile sociale (art.2), de toate vârstele (art.3), de toate naționalitățile (art.4). Ea avea un puternic caracter anticomunist, ceea ce o diferențiază radical de Comunicatul CFSN, prin proclamarea acestui obiectiv al revoluției (art.1), prin dorința de a interzice provizoriu activitatea politică a foștilor demnitari comuniști (art.8) prin avertizarea în legătură cu prejudecățile comuniste (art.6) prin dorința de a integra exilul românesc (art.12) și prin prevederea expresă ca ziua națională să nu fie legată de comunism nici măcar prin a-i aminti căderea (art.13). Nici acest program nu face nici o referire la Biserică.

Avem deci un consens în formare care nu este ortodox, programele revoluției nu vorbesc despre Biserică. Reprezentanții acesteia nu au participat la elaborarea lor și de altfel nici la revoluție. Aceasta înseamnă că Biserica nu are nici o legătură cu evenimentele din 1989.

Încheiere

Dezbaterea înverșunată legată de problema rolului religiei ortodoxe în societatea românească ține în mod evident de o confuzie a valorilor și de o dezorientare generală a clasei politice, care nu a putut construi o agendă proprie, de dezvoltare democratică a României. În acest climat tulbure, au fost speculate anumite tendințe anti-occidentale care existau în societatea românească și care au primit în mod regretabil binecuvântarea Bisericii.

³⁹ Alina Mungiu - *Românii după 1989. Istoria unei neînțelegeri.*, București, 1995.

⁴⁰ „România liberă”, 1990, 20 martie.

În mod esențial problema este generată de o imposibilitate a clasei politice a vorbi despre esențial în societatea românească. Neavând capacitatea de a identifica problemele serioase, clasa politică se complăce în dezbateri sterile, despre rolul ortodoxiei peste veacuri în societatea românească. Este știut că în dezbateri ca cea privind legislația învățământului, alte probleme erau mult mai importante și priveau caracterul modern al învățământului românesc. Neavând capacitatea de a se concentra asupra problemelor reale, parlamentarii au permis ca cea mai animată dezbateră să fie în jurul legiferării religiei ca materie școlară.

Abstract

HISTORICAL MYTHS IN THE ORTHODOXIST DISCOURSE OF THE ROUMANIAN POLITICIANS

This work insists upon aspects of historical mythology present in Romanian political debate. Starting from the concrete case of the debate about Orthodox Church, the author underlines elements of myths of Romanians people genesis, of foreigners enmity and of Romanians superiority over foreigners, as they appear in political speech. From this perspective is also proposed an investigation of the mythology of December 1989 Revolution. Finally, the upraising question is, first of all, if this situation somehow expresses a bewilderment in searching values in Romanian society and second of all, a weakness of a political class which doesn't seem able to focus on the essential.